

Direkt rätt till skadestånd på konventionsrättslig grund – igen

Nr 1 2004 Årgång 70

Europadomstolen har uttalat att det skall finnas en principiell rätt till skadestånd för inhemskt konstaterade kränkningar av en rättighet i Europakonventionen. Domstolen måste tas på allvar i denna fråga.

Svea hovrätt skriver i en färsk dom att starka skäl talar "för att konventionen – och då närmast artikel 13 – skall kunna ge en direkt rätt till skadestånd, i vart fall när inga andra former av kompensation står till buds". Hovrätten – som först konstaterat att det inte förelåg rätt till skadestånd enligt inhemska regler – utdömde skadestånd för ren förmögenhetsskada på 3,5 miljoner kronor och 100 000 kronor för ideell skada till en finanschef, eftersom brottmålsprocessen mot honom inte avgjordes inom skälig tid. Tidsutdräkten stred mot artikel 6 i Europakonventionen.

DET SVENSKA RÄTTSVÄSENDET har en tid brottats med frågan vad som gäller för rätten till skadestånd om det inhemskt har konstaterats att någon rättighet i Europakonventionen har kränkts och kränkningen inte kan kompenseras med stöd av interna skadestandsregler. Europadomstolen har dock tydligt uttalat att det skall finnas en principiell rätt till skadestånd för inhemskt konstaterade kränkningar (se exempelvis T.P. och K.M. mot Storbritannien och Anguvelova mot Bulgarien). Detta följer av rätten i artikel 13 till effektiva inhemska rättsmedel att föra talan om rimligt grundade påståenden om konventionsbrott. Meningen är att staterna i första hand skall hantera påstådda konventionskränkningar internt. Staterna torde i vart fall vara skyldiga att utdöma skadestånd i sådana situationer då Europadomstolen utdömer skadestånd, under förutsättning att skadan inte kan kompenseras på annat sätt (exempelvis genom strafflöslighet).

HD GJORDE VISSA uttalanden i NJA 2003 s. 217. Det var dock i det målet fråga om en avvisad skadeståndstalan. HD tog därför inte slutligt ställning till frågan om rätten till skadestånd, men återförvisade målet till tingsrätten. HD klagade inte nämnvärt rättsläget. Det förefaller som rättsväsendet hittills väntat lagstiftning. JK har i flera avgöranden hävdade att det krävs explicit nationellt lagstöd och har också förespeglat att sådant är att vänta. Lagstiftning verkar dock dröja. Det förtjänar emellertid i detta sammanhang att påpekas att Europakonventionen – däribland artikel 13 – är svensk lag genom SFS 1994:1219 (inkorporeringslagen). Detta är också vad Svea hovrätt konstaterade i den aktuella domen (den 3 december 2003 i mål nr T 4136-02).

MÅLET I SVEA HOVRÄTT utgör överklagandet av en dom från Stockholms tingsrätt, vilken tidigare har kommenterats av undertecknad i denna tidskrift under rubriken "Nu har svensk domstol utdömt skadestånd för konventionsbrott" (TSA nr 5, 2002). Tingsrätten tillerkände kárändan enbart ideellt skadestånd på direkt konventionsrättslig grund. Men hovrätten tog således ännu ett steg och utdömde även ersättning för ren förmögenhetsskada. De båda instanserna förhöll sig olika till frågan om kausalsamband. Medan tingsrätten hävdade att sådant saknades till den ekonomiska skadan, fann hovrätten att sådant förelåg med motiveringen "att Europadomstolen inte gentemot den enskilde generellt har upprätthållit ett beviskrav som svarar mot vad som i allmänhet gäller i civilmål enligt svensk rätt". Vi kan här skönja en förändrad syn på den svenska skadeståndsrätten, som europarätten bör medföra.

AVGÖRANDET ÄR NATURLIGTVIS mycket viktigt. Om det står sig eller HD kommer fram till samma slutsats i principfrågan torde det få stor betydelse för alla dem som skadats av långsam handläggning i rättsprocesser. Dessa är inte få.

Men avgörandet får även generell betydelse för överträdelse av andra rättigheter i konventionen. Uttalandet i det ovan nämnda målet T.P. och K.M. mot Storbritannien är generellt. Det innebär att skadestånd skall finnas som möjlig kompensation vid påstådda kränkningar "av en eller flera rättigheter" i konventionen (punkten 107 i domen).

Eftersom Europadomstolen sällan gör sådana generella uttalanden, utan normalt "confines itself to decide the case before it" måste man ta Europadomstolen på allvar i denna fråga. Inte minst eftersom uttalandet i målet T.P. och K.M. mot Storbritannien skedde i plenum (Grand Chamber).

JAN SÖDERGREN
Advokat